

Rafał Hołubowicz

Eucharystia sakramentem jedności : prawne konsekwencje Magisterium Kościoła w świetle przepisów Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 57/1, 79-102

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. RAFAŁ HOŁUBOWICZ
Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu

EUCHARYSTIA SAKRAMENTEM JEDNOŚCI. PRAWNE KONSEKWENCJE MAGISTERIUM KOŚCIOŁA W ŚWIECIE PRZEPISÓW KODEKSU KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH

Treść: Wstęp. – 1. „Aby wszyscy byli jedno” (J 17, 21). – 2. Sobór Watykański II o Misterium Eucharystii będącej znakiem jedności. – 3. Przepisy KKKW dotyczące Eucharystii jako konsekwencja doktryny *Vaticanum II*. – 3.1. Boska Liturgia wyraża i udoskonala jedność Ludu Bożego. – 3.2. Czynne uczestnictwo wiernych w Boskiej Liturgii najpełniej ukazuje znaczenie Eucharystii jako sakramentu jedności. – 3.3. Wspólne koncelebrowanie Boskiej Eucharystii. – 3.4. *Communicatio in sacramentis*. – Zakończenie.

Wstęp

«Kościół żyje dzięki Eucharystii. Ta prawda wyraża nie tylko codzienne doświadczenie wiary, ale zawiera w sobie istotę tajemnicy Kościoła. Na różne sposoby Kościół doświadcza z radością, że nieustannie urzeczywistnia się obietnica: „A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28, 20)»¹ - napisał bł. Jan Paweł II w swojej ostatniej Encyklice. Eucharystia pełni więc podstawową rolę w rozwoju Kościoła. To właśnie dlatego Sobór Watykański II nazywa ją źródłem i jednocześnie szczytem całego życia chrześcijańskiego². Mimo, iż od dwudziestu wieków chrześcijanie żyją rozproszeni po całym świecie, to jednak sprawowanie tej samej Eucharystii

¹ JAN PAWEŁ II, Enc. *Ecclesia de Eucharistia*, (17.IV.2003 r.), 1.

² Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konst. *Lumen gentium*, 11.

zapewnia im udział w zbawczym Misterium Jezusa Chrystusa i staje się fundamentem jedności całego Kościoła.

Temat jedności wszystkich ochrzczonych jest dzisiaj, w dobie różnorodnych podziałów i swoistego rodzaju kryzysu wiary, tematem niezwykle aktualnym. Na przestrzeni wieków jedyny Kościół Jezusa Chrystusa dotykały różnego rodzaju podziały, które zawsze były dla niego bardzo bolesnym doświadczeniem, a niejednokrotnie stawały się dla wiernych powodem zgorszenia. Ważnie i podziały wysuwały się często na pierwszy plan przysłaniając fundamentalny wymiar misji Kościoła ustanowionego przez Jezusa Chrystusa, który zamknąć można w słowach Mistrza wypowiedzianych w *Wieczerniku*: „Aby wszyscy byli jedno” (J 17, 21)³.

Pragnienie Chrystusa, z samej swej natury, jest jednocześnie pragnieniem całego Kościoła, który od pierwszych chwil swojego istnienia usilnie starał się je wypełnić. Otrzymał ku temu odpowiednie środki. Jednym z nich jest sakrament Ciała i Krwi Pańskiej, którego ustanowienie ściśle łączy się z momentem ustanowienia wspólnoty wierzących. Rzeczywiście «Jezus ustanowił w szczególnych okolicznościach Eucharystię specjalnym aktem kreacyjnym jako konstytutywny sakrament dla swojego Kościoła. Ona przecież została zaplanowana i zrealizowana z myślą o Jego „byciu” wśród „swoich” i ze wszystkimi, do których zaadresowane jest przesłanie królestwa Bożego, po wszystkie czasy w przestrzeni sakramentalnej struktury samego Kościoła. (...) Kościół ze swej natury jest wspólnotą wszystkich wierzących bez względu na wykonywane przez nich zadania w społeczności ludzkiej i pełnią misję. Od dnia Pięćdziesiątnicy, misja Ducha Świętego w Kościele nakierowana jest na powszechną realizację zbawczego dzieła Jezusa Chrystusa, a to oznacza integrowanie świata, człowieka i jego historii „w Chrystusie” (*en Christo*) (Ef 1, 10; 2, 6. 7; 3, 6. 11)»⁴.

³ Cytowane fragmenty Pisma Świętego pochodzą z: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Najnowszy przekład z języków oryginalnych z komentarzem*, Częstochowa 2009.

⁴ A. NOWICKI, *Eucharystia w Kościele, Kościół w Eucharystii*, Wrocławski Przegąd Teologiczny 6(1998) nr 2, s. 42.

«Poprzez sakrament Eucharystii Jezus włącza wiernych w swoją własną „godzinę”; w ten sposób ukazuje nam więź, jaką pragnął nawiązać pomiędzy sobą a nami, pomiędzy swoją osobą a Kościołem. Bowiem, to sam Chrystus w ofierze krzyża zrodził Kościół jako swoją Oblubienicę i swoje Ciało»⁵. Dlatego też, bez najmniejszych wątpliwości, możemy stwierdzić, że Kościół rzeczywiście żyje dzięki Eucharystii, w tym znaczeniu, iż «w niej ofiara zbawcza Chrystusa staje się obecna i dlatego należy nade wszystko rozpoznać, że „istnieje związek przyczynowy pomiędzy Eucharystią a samym początkiem Kościoła”. Eucharystia to Chrystus, który nam się daje, budując nas nieustannie jako swoje Ciało. Dlatego w silnym wzajemnym powiązaniu pomiędzy Eucharystią, która buduje Kościół, i samym Kościołem, który sprawuje Eucharystię, pierwotną przyczyną jest ta, która wyraża się w stwierdzeniu: Kościół może celebrować i adorować tajemnicę Chrystusa obecnego w Eucharystii właśnie dlatego, że sam Chrystus pierwszy mu się dał poprzez ofiarę Krzyża. Możliwość „czynienia” Eucharystii przez Kościół jest całkowicie zakorzeniona w darze, jaki Chrystus złożył z samego siebie»⁶. Stąd bardzo trafne określenie, które wprowadził do teologii jeden z najwybitniejszych teologów XX wieku, Henri de Lubac: Kościół sprawia Eucharystię, zaś Eucharystia tworzy Kościół⁷. Istotnie to Kościół „sprawia” Eucharystię, jako że sprawuje ją za pośrednictwem wybranych z pośród Ludu Bożego świętych szafarzy. Ale jednocześnie ci święci szafarze ustanawiani są właśnie po to, aby sprawować Eucharystię, i nie odwrotnie. Jest rzeczą oczywistą, iż Chrystus dał Kościołowi władzę konsekrowania Eucharystii przez tych, którzy otrzymują sakrament święceń kapłańskich. Pamiętać jednak należy, że to nie Eucharystia rodzi się z sakramentu święceń, a właśnie sakrament święceń rodzi się z Eucharystii i w niej znajduje swój najgłębszy sens⁸.

⁵ BENEDYKT XVI, Adh. Ap. *Sacramentum caritatis*, (22.II.2007 r.), 14.

⁶ Tamże.

⁷ Por. H. DE LUBAC, *Mysterium Ecclesiae. Auswahl aus den Werken über die Kirche*, Leipzig 1979, s. 229, 236.

⁸ Por. A. BANDERA, *La Iglesia, „Communio Sanctorum”*: *Iglesia y Eucaristía*, w: *Sacramentalidad de la Iglesia y Sacramentos*, Pamplona 1983, s. 269-357.

Eucharystia jest więc sakramentem jedności całego Kościoła. Ta prawda była niejednokrotnie wyrażana w Magisterium Kościoła. Także w nauczaniu ostatniego Soboru ekumenicznego oraz papieży ostatnich dziesięcioleci dokonała się pogłębiona refleksja nad znaczeniem sakramentu Boskiej Eucharystii dla jedności wszystkich wierzących. Choć na pierwszy rzut oka wydawać by się mogło, iż temat ten jest jedynie przedmiotem badań różnych dyscyplin teologii, takich jak teologia dogmatyczna, teologia moralna czy liturgika, i że nie można zbyt łatwo pogodzić nadprzyrodzonego charakteru Eucharystii z porządkiem prawnym, który obowiązuje w Kościele, to jednak podkreślić należy, iż jest to założenie nieprawdziwe. Nauczanie Kościoła katolickiego dotyczące Eucharystii, która jest źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego⁹ posiada swoje konkretne konsekwencje w ustawodawstwie kanonicznym. Jak zauważył bł. Jan Paweł II, prawo kanoniczne bardzo często zawiera konkluzje badań różnych dyscyplin teologicznych i w ten sposób, poprzez swój charakter normatywny i swoją porządkującą funkcję, służy Eucharystii. Jest więc rzeczą niemożliwą, aby Kościół mógł właściwie funkcjonować bez uregulowań prawnych¹⁰. Analizując wybrane dokumenty Magisterium dotyczące Eucharystii jako sakramentu jedności, postaramy się wskazać w niniejszej pracy, w oparciu o prawodawstwo Katolickich Kościołów Wschodnich, podstawowe konsekwencje prawne nauczania Kościoła w tej materii.

1. „Aby wszyscy byli jedno” (J 17, 21)

Podczas Ostatniej Wieczerzy Chrystus zanosi do swojego Ojca w niebie błagalną modlitwę: „Proszę Cię nie tylko za nimi, lecz także za tymi, którzy uwierzą we Mnie dzięki ich nauczaniu, aby wszyscy byli jedno. Podobnie jak Ty, Ojcze, we Mnie, a Ja w Tobie, tak i oni niech będą w nas, aby świat uwierzył, że to Ty Mnie posłałeś. (...) Ja w nich, a Ty we Mnie – niech staną się doskonałą jednością, aby świat poznał, że to Ty mnie posłałeś i tak ich umiłowałeś, jak Mnie umiłowałeś.” (J 17, 20-21; 23). Słowa te skierowane są nie tylko do Aposto-

⁹ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konst. *Lumen gentium*, 11.

¹⁰ Por. JAN PAWEŁ II, Konst. Ap. *Sapientia Christiana*, (15.IV.1979 r.), 72.

łów ale także do tych wszystkich, którzy dzięki nauczaniu Apostołów uwierzą w Syna Bożego. Na przestrzeni wieków uczniowie Jezusa będą przekazywać Jego naukę wszystkim ludom i narodom, jednakże owocność ich nauczania uzależniona będzie, w dużym stopniu, od jedności tej nowej społeczności Bożej, która już w chwili spisania czwartej Ewangelii, przeżywała różne podziały¹¹.

Jedność, którą Chrystus pozostawia swemu Kościołowi jako dar i o którą modli się w czasie Ostatniej Wieczerzy «nie jest czymś mało istotnym, ale stanowi centralny element Jego dzieła. Nie jest też drugorzędnym przymiotem wspólnoty Jego uczniów, lecz należy do jej najgłębszej istoty. Bóg pragnie Kościoła, ponieważ pragnie jedności, i właśnie w jedności wyraża się cała głębia Jego *agape*»¹². Na czym polega istota tej jedności? Jedność ta, «dana przez Ducha Świętego nie polega jedynie na tym, że ludzie gromadzą się w społeczność, która jest zwykłą sumą osób. Tę jedność tworzą więzy wyznania wiary, sakramentów i komunii hierarchicznej. Wierni stanowią jedno, ponieważ w Duchu trwają w komunii Syna, w Nim zaś – w Jego komunii z Ojcem: „mieć z nami współuczestnictwo znaczy: mieć je z Ojcem i z Jego Synem Jezusem Chrystusem” (1 J 1, 3)»¹³.

Jedność, która dana jest Kościołowi za pośrednictwem Ducha Świętego jest z jednej strony darem, z drugiej zaś jest jego wielką powinnością, wielkim zadaniem Kościoła. Chrześcijanie mają więc za zadanie dążyć do doskonałej jedności, najpierw w wymiarze wewnętrznym, ale również w tym wymiarze zewnętrznym. Zasadniczym celem tych dążeń ma stać się świadczenie o prawdziwości posłannictwa Jezusa Chrystusa, jak również przeciwstawienie się ustawicznemu dążeniu świata do zniszczenia Tajemnicy Odkupienia¹⁴. To właśnie w tajem-

¹¹ Por. K. ROMANIUK, A. JANKOWSKI, L. STACHOWIAK, *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*, Poznań-Kraków 1999, s. 554-555.

¹² JAN PAWEŁ II, Enc. *Ut unum sint*, (25.V.1995 r.), 9.

¹³ Tamże.

¹⁴ Por. JAN PAWEŁ II, *Przemówienie wygłoszone podczas spotkania ekumenicznego we Wrocławiu* (31.V.1997 r.), w: „Chrystus wczoraj, dziś i na wieki”. V Pielgrzymka Jana Pawła II do Ojczyzny, Olsztyn 1997, s. 26-27; *Rozważanie na zakończenie Drogi Krzyżowej w Wielki Piątek* (1.IV.1994 r.), 3, AAS 87(1995), s. 88.

nicy Eucharystii uobecnia się dzieło pojednania wszystkich ludzi dokonane przez krzyż i zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa. Dlatego też Eucharystia staje się sakramentem jedności całego Kościoła, który jedynie wtedy będzie wiarygodnym znakiem swojego Fundatora, kiedy stanie się Kościołem eucharystycznie pojeđnanym – sakramentem jedności całej ludzkości¹⁵.

2. Sobór Watykański II o Misterium Eucharystii będącej znakiem jedności

Jezus Chrystus, zanim wydał się za nas dla naszego zbawienia, w Wielki Czwartek, zechciał ustanowić sakrament Ciała i Krwi swojej – Eucharystię. Spośród Nowotestamentalnych tekstów mówiących o Eucharystii na pierwszy plan wysuwają się cztery, zawierające bezpośrednie relacje dotyczące ustanowienia Najświętszego Sakramentu. Są wśród nich trzy fragmenty pochodzące z Ewangelii synoptycznych (Mt 26, 26-28; Mk 14, 22-24; Łk 22, 19-20) oraz fragment z Pierwszego Listu Św. Pawła Apostoła do Koryntian (1 Kor 11, 23-25). Do tych tekstów fundamentalnych dodać należy fragment Mt 26, 29; Mk 14, 25 oraz, przede wszystkim, Łk 22, 14-18, jako że zwracają one uwagę na paschalny kontekst w którym miała miejsce Ostatnia Wieczerza¹⁶. Od tego momentu centralnym wydarzeniem w życiu całego Kościoła jest sprawowanie Eucharystii.

Jako że, jak już zostało podkreślone, Eucharystia pełni podstawową rolę w rozwoju Kościoła, który jest zgromadzeniem, jakie Chrystus zwołuje, aby kształtować powołaną przez siebie wspólnotę żyjącą Bożym życiem¹⁷, na przestrzeni wieków stała się ona przedmiotem wielkiej troski Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. Także w ostatnich czasach Biskupi Rzymu niejednokrotnie podkreślali istotne znaczenie

¹⁵ Por. JAN PAWEŁ II, *Przemówienie wygłoszone podczas spotkania z przedstawicielami Kościołów chrześcijańskich w Warszawie* (8.VI.1987 r.), w: Jan Paweł II – Drogą jest Eucharystia. III Pielgrzymka do Ojczyzny – przemówienia, Poznań 1987, s. 13-14.

¹⁶ Por. A. GARCÍA IBÁÑEZ, *La Eucaristía, don y misterio. Tratado histórico-teológico sobre el misterio eucarístico*, Pamplona 2009, s. 43.

¹⁷ Por. *Eucharystia sakrament nowego życia*. Oficjalny Dokument Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000, Katowice 2000, s. 23.

Eucharystii w życiu Kościoła. Również ostatni Sobór ekumeniczny, którego jednym z założeń było przeprowadzenie odnowy liturgicznej, podjął w swojej refleksji teologicznej temat Ofiary eucharystycznej.

W Konstytucji o Liturgii Świętej *Sacrosanctum Concilium* Ojcowie soborowi podkreślają kilka istotnych wymiarów sakramentu Ciała i Krwi Pańskiej mówiąc, iż Pan Jezus «podczas Ostatniej Wieczerzy, tej nocy, kiedy został wydany, ustanowił Eucharystyczną Ofiarę Ciała i Krwi swojej, aby w niej na całe wieki, aż do swego przyjścia, utrwalić Ofiarę Krzyża i tak umiłowanej Oblubienicy Kościołowi powierzyć pamiątkę swej Męki i Zmartwychwstania: sakrament miłosierdzia, znak jedności, węzeł miłości, ucztę paschalną, w której pożywamy Chrystusa, w której dusza napelnia się łaską i otrzymuje zadatek przyszłej chwały»¹⁸. Analizując tę, swoistego rodzaju, definicję Eucharystii, na pierwszy plan wysuwa się paschalny kontekst jej ustanowienia. Dokonało się ono w perspektywie paschalnej, gdyż miało miejsce przed świętem Paschy, «obrzędowej uczty, która była pamiątką wydarzenia kształtującego lud Izraela: uwolnienia z niewoli egipskiej. Ta obrzędowa uczta, związana ze składaniem w ofierze baranków była pamiątką przeszłości, ale równocześnie, była też pamiątką profetyczną, a więc zapowiedzią przyszłego uwolnienia. Lud bowiem doświadczał, iż to uwolnienie nie było definitywne, gdyż jego historia była naznaczona zniewoleniem i grzechem. Pamiątka starodawnego wyzwolenia otwierała się w ten sposób na pytanie i oczekiwanie zbawienia głębszego, bardziej radykalnego, powszechnego i definitywnego. To w tym kontekście Jezus wprowadza nowość swego daru»¹⁹. Jak podkreśla bł. Jan Paweł II w swojej ostatniej Encyklice, cały «Kościół rodzi się z tajemnicy paschalnej. Właśnie dlatego Eucharystia, która w najwyższym stopniu jest sakramentem tajemnicy paschalnej, stanowi centrum życia eklezjalnego. Dostrzegamy to już w pierwszych relacjach o życiu Kościoła, jakie znajdujemy w Dziejach Apostolskich: „Trwali oni w nauce Apostołów i we wspólnocie, w łamaniu chleba i w modlitwach” (2, 42). „Łamanie chleba” oznacza właśnie Eucharystię. Po dwóch ty-

¹⁸ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 47.

¹⁹ BENEDYKT XVI, Adh. Ap. *Sacramentum caritatis*, 10.

siącach lat nadal urzeczywistniamy ten pierwotny obraz Kościoła. Gdy to czynimy podczas sprawowania Eucharystii, mamy przed oczyma duszy misterium paschalne: to co wydarzyło się w wieczór Wielkiego Czwartku, podczas Ostatniej Wieczerzy i po niej»²⁰.

Podkreślić również należy, iż «umiejscawiając swój dar w tym kontekście, Jezus objawia zbawczy sens swojej śmierci i zmartwychwstania, tajemnicy, która staje się rzeczywistością odnawiającą historię oraz cały kosmos. Istotnie, ustanowienie Eucharystii pokazuje, jak ta śmierć, sama w sobie gwałtowna i absurda, w Jezusie stała się najwyższym aktem miłości oraz definitywnym wyzwoleniem ludzkości od zła»²¹. Stąd też w doktrynie soborowej pojawia się określenie Eucharystii jako sakramentu miłości i miłosierdzia. Otrzymał go Kościół od Chrystusa właśnie jako dar Jego nieskończonej miłości ku rodzajowi ludzkiemu; «nie jako jeden z wielu cennych darów, ale jako dar największy, ponieważ jest to dar z samego siebie, z własnej osoby w jej świętym człowieczeństwie, jak też dar Jego dzieła zbawienia»²². Odwołując się do tego niemierzonego daru Bożej miłości, Jan Paweł II określa go jako «tajemnicę wielką, tajemnicę miłosierdzia. Cóż większego Jezus mógł uczynić dla nas? Prawdziwie, w Eucharystii objawia nam miłość, która posuwa się „aż do końca” (por. J 13, 1) – miłość, która nie zna miary. Ten wymiar powszechnej miłości, zawarty w sakramencie Eucharystii, znajduje swój fundament w słowach samego Zbawiciela. Ustanawiając Eucharystię, nie ograniczył się On jedynie do powiedzenia: „To jest Ciało moje”, „to jest Krew moja”, lecz dodał: „które za was będzie wydane...”, która za was będzie wylana” (Mt 26, 26. 28; Łk 22, 19-20). Nie potwierdził jedynie, że to, co im dawał do jedzenia i do picia, było Jego Ciałem i Jego Krwią, lecz jasno wyraził, że ma to wartość ofiarniczą, czyniąc obecną w sposób sakramentalny swoją ofiarę, która niedługo potem miała dokonać się na krzyżu dla zbawienia wszystkich»²³.

²⁰ JAN PAWEŁ II, Enc. *Ecclesia de Eucharistia*, 3.

²¹ BENEDYKT XVI, Adh. Ap. *Sacramentum caritatis*, 10.

²² JAN PAWEŁ II, Enc. *Ecclesia de Eucharistia*, 11.

²³ Tamże, 11-12.

Ojcowie soborowi mówią również o Eucharystii jako znaku jedności. Należy jednak podkreślić, że «Eucharystia nie tylko oznacza jedność, lecz także przyczynia się do umacniania jedności Kościoła. Dając uczniom swe Ciało, Chrystus kształtuje wspólnotę na swój obraz. Postęp w budowaniu Kościoła zapewnia On przez to, że ściśle zespała osoby więzią jednej wiary i miłości. Eucharystia jest celebracją najgłębszego zjednoczenia Chrystusa z Jego Kościołem»²⁴. To urzeczywistnienie pełnej jedności jaka istnieje pomiędzy Ludem Bożym a jego Pasterzem jest wprowadzeniem tegoż Ludu w niebiańską Liturgię, przez co może on już tu na ziemi antycypować życie wieczne, które zostało mu udzielone poprzez Ofiarę krzyżową Chrystusa²⁵.

3. Przepisy KKKW dotyczące Eucharystii jako konsekwencja doktryny *Vaticanum II*

3.1. Boska Liturgia wyraża i udoskonala jedność Ludu Bożego

Kan. 698 KKKW stanowi: «*W Boskiej Liturgii przez postugę kapłana w osobie Chrystusa sprawowaną nad darami Kościoła, mocą Ducha Świętego nieprzerwanie dokonuje się to, co sam Pan Jezus uczynił podczas Ostatniej Wieczerzy, kiedy dał uczniom swoje Ciało na Krzyżu za nas ofiarowane i swoją Krew za nas przelaną, ustanawiając prawdziwą i mistyczną ofiarę, w której owa Ofiara Krzyża jest wspominana z dziękczynieniem, jest uobecniata, i w której uczestniczy Kościół poprzez ofiarę i komunie dla wyrażenia i udoskonalenia jedności Ludu Bożego w budowaniu swojego Ciała, to jest Kościoła*». Już wstępna lektura obecnego kanonu pozwala wyraźnie dostrzec, iż jego korzenie znajdują się w doktrynie soborowej zawartej, przede wszystkim, w Konstytucji *Sacrosanctum Concilium*. Zanim przejdziemy do jego szczegółowej analizy, zauważyć należy, iż w Kościołach tradycji greckiej, ale także w wielu Kościołach o tradycjach orientalnych sakramenty nazywane są najczęściej Misteriami. Kiedy natomiast mówi się o Boskim Misterium czy Niepokalanym Misterium, rozumieć przez to należy sakrament Eucharystii, który jest źródłem ale i szczytowym

²⁴ *Eucharystia sakrament nowego życia*, dz. cyt., s. 23.

²⁵ KKK, 1325-1326.

momentem całego kultu składanego Bogu²⁶. KKKW określa Eucharystię terminem „Boskiej”. Ustawodawca kościelny wyraża w ten sposób prawdę, iż całe prawodawstwo wschodnie przesiąknięte jest w najwyższym stopniu duchową tradycją Kościoła Wschodniego.

Szczegółowa analiza powyższego kanonu wskazuje, iż w definicji Boskiej Eucharystii ustawodawca kościelny podkreśla przede wszystkim jej wymiar ofiarniczy. «W Boskiej Liturgii zostaje uobecnione to samo, czego Pan Jezus dokonał w czasie Ostatniej Wieczerzy, kiedy to podarował swoim uczniom swoje Ciało, które miało zostać ofiarowane za nas na Krzyżu oraz swoją Krew, która miała zostać wylana za nas. W Boskiej Liturgii realizuje się prawdziwa i mistyczna ofiara, w której wspomina się i uobecnia krwawa ofiara Krzyża»²⁷. Kan. 698 podkreśla, że uobecnienie tej ofiary dokonuje się mocą Ducha Świętego, który działa poprzez posługę kapłana. Sprawując Eucharystię Kościół aktywnie uczestniczy w dziękczynieniu składanym Ojcu niebieskiemu. Ponadto Sakrament ten wyraża i udoskonala jedność całego Kościoła²⁸. W ten sposób kodeksowa definicja Boskiej Eucharystii w pełni ukazuje jej wymiar trynitarny kładąc akcent na jej aspekcie chrystologicznym, pneumatologicznym, oraz eklezjalnym. To trynitarne ujęcie sakramentu Eucharystii było zawsze bardzo widoczne w teologii orientalnej. To Jezus Chrystus, Syn Boży, jest tym, który ofiaruje się w Eucharystii swojemu Ojcu, mocą działającego w Kościele Ducha Świętego. Dlatego też Eucharystia, która uobecnia doskonałą komunię trzech Osób boskich staje się niejako «zwieńczeniem wszystkich sakramentów, dzięki którym osiągamy doskonałą komunię z Bogiem Ojcem przez utożsamienie się z Jednorodzonym Synem, dzięki działaniu Ducha Świętego. Z jasnością płynącą z wiary wyrażał tę prawdę wybitny pisarz wywodzący się z tradycji bizantyjskiej: w Eucharystii „w odróżnieniu od każdego innego sakramentu tajemnica [komunii] jest tak doskonała, iż prowadzi do szczytu wszelkich dóbr; to tu znaj-

²⁶ Por. D. SALACHAS, *Komentarz do kan. 698 KKKW*, w: P. V. Pinto, *Commento al Codice dei Canoni delle Chiese Orientali*, Vaticano 2001, s. 585.

²⁷ Tamże.

²⁸ Por. D. SALACHAS, *Teologia e disciplina dei sacramenti nei Codici latino e orientale. Studio teologico-giuridico comparativo*, Bologna 1999, s. 141.

duje swój kres wszelkie ludzkie pragnienie, ponieważ tu otrzymujemy Boga i Bóg wchodzi w doskonałe zjednoczenie z nami”²⁹.

3.2. Czynne uczestnictwo wiernych w Boskiej Liturgii najpełniej ukazuje znaczenie Eucharystii jako sakramentu jedności

Mówiąc o uczestnictwie wiernych w Boskiej Eucharystii KKKW określa to uczestnictwo mianem „czynnego”. Kan. 699 § 3 stanowi: «*Pozostali chrześcijanie mocą chrztu i chryzmacji czynnie uczestniczą w Ofierze Chrystusa zebrani na obrzędach Boskiej Liturgii według sposobu określonego w księgach liturgicznych lub w prawie partykularnym. Najpełniej czynią to wtedy, gdy spożywają z owej Ofiary Ciało i Krew Pańską*»³⁰. Widzimy w jak wyraźny sposób nawiązuje tutaj prawodawca kanoniczny do postanowień Soboru Watykańskiego II: «*Kościół zatem bardzo troszczy się o to, aby chrześcijanie podczas tego misterium wiary nie byli obecni jak obcy i milczący widzowie, lecz aby przez obrzędy i modlitwy tę tajemnicę dobrze zrozumieli, w świętej czynności uczestniczyli świadomie, pobożnie i czynnie, byli kształtowani przez słowo Boże, posilali się przy stole Ciała Pańskiego i składali Bogu dzięki, a ofiarując niepokalaną Hostię nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim, uczyli się samych siebie składać w ofierze i za pośrednictwem Chrystusa z każdym dniem doskonalili się w zjednoczeniu z Bogiem i wzajemnie ze sobą, aby w końcu Bóg był wszystkim we wszystkich*»³¹. Omawiany kanon zawiera więc normę dotyczącą roli, jaką w czasie sprawowania Boskiej Liturgii odgrywają wierni chrześcijanie. Mając na uwadze swoje kapłaństwo powszechne, które otrzymali przyjmując sakrament chrztu i chryzmacji, mają oni za zadanie uczestniczyć aktywnie w czynnościach liturgicznych. Sposób ich uczestnictwa określają odpowiednie księgi liturgiczne, jak również prawo partykularne poszczególnych Kościołów *sui iuris*³².

²⁹ JAN PAWEŁ II, Enc. *Ecclesia de Eucharistia*, 34.

³⁰ Kan. 673 KKKW mówiąc o sprawowaniu sakramentów podkreśla: «*Sakramenty, przede wszystkim Boska Liturgia, jako czynności Kościoła, o ile to możliwe, powinny być sprawowane z czynnym udziałem wiernych*».

³¹ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 48.

³² Por. D. SALACHAS, *Komentarz do kan. 699 KKKW*, w: P. V. Pinto, *Commento al Codice...*, dz. cyt., s. 587.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, idąc w ślad za nauczaniem Ojców soborowych kładzie szczególny nacisk na pełne i czynne uczestnictwo wiernych w akcji liturgicznej, gdyż tylko wtedy to uczestnictwo będzie mogło stać się owocne. Należy jednak wyraźnie stwierdzić, że przez wyrażenie *actuosa participatio* «nie rozumie się jedynie prostej zewnętrznej aktywności podczas celebracji. W rzeczywistości czynne uczestnictwo, którego pragnął Sobór, winno być rozumiane w sensie głębszym, począwszy od większej świadomości tajemnicy, która jest celebrowana, aż do jej związku z codzienną egzystencją»³³. Aby osiągnąć to głębsze zrozumienie ducha Liturgii, które pozwoli wiernym w pełni owocnie w niej uczestniczyć Sobór postuluje, aby wierni pozwolili się kształtować przez Słowo Boże oraz, aby składając Bogu dziękczynienie posilali się Ciałem Pańskim³⁴.

Aby umożliwić wiernym czynne wypełnianie ich kapłaństwa powszechnego «niedawna odnowa ksiąg liturgicznych dowartościowała, zgodnie z intencją Soboru, aklamacje ludu, odpowiedzi, psalmy, antyfony, pieśni, jak również czynności czy gesty oraz postawę ciała, nadto zatroszczyła się o wprowadzenie w odpowiednim czasie obowiązku świętego milczenia, przewidując również w rubrykach części należące do wiernych. Poza tym pozostawiono więcej miejsca dla pozytywnej inwencji, która polega na tym, że każda celebracja winna być dostosowana do potrzeb, zdolności percepcyjnych, duchowego przygotowania i temperamentu uczestników, zgodnie z możliwościami stworzonymi w ramach przepisów liturgicznych»³⁵. Ponadto, także w «wyborze pieśni, melodii, modlitw i czytań biblijnych oraz w homilii, w przygotowaniu modlitwy wiernych, w wypowiedzianych niekiedy komentarzach oraz w ozdabianiu budynku kościoła stosownie do okresu liturgicznego istnieje duża możliwość wprowadzania do każdej celebracji pewnego urozmaicenia, aby dzięki temu ujawniło się wyraźniej również bogactwo tradycji liturgicznej oraz aby celebracji, z uwzględnieniem

³³ BENEDYKT XVI, Adh. Ap. *Sacramentum caritatis*, 52.

³⁴ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 48.

³⁵ KONGREGACJA DS. KULTU BOŻEGO I DYSCYPLINY SAKRAMENTÓW, Inst. *Redemptionis sacramentum* (25.III.2004 r.), 39.

potrzeb duszpasterskich, został świadomie nadany szczególny rys, tak by uczestnikom ułatwić przeżycie wewnętrzne»³⁶. Należy jednak pamiętać, jak podkreśla to Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w swojej Instrukcji, że «moc czynności liturgicznych nie zawiera się w często zmienianych obrzędach liturgicznych, lecz w słowie Boga i w sprawowanej tajemnicy, w które należy coraz głębiej wnikać»³⁷.

Mówiąc o czynnym udziale wiernych chrześcijan w Boskiej Eucharystii należy również pamiętać, że «piękno i harmonia czynności liturgicznej znajdują znaczący wyraz w porządku, według którego każdy jest wezwany do czynnego uczestnictwa. Oznacza to uznanie różnych hierarchicznych ról zawartych w samej celebracji. Warto przypomnieć, że czynne w niej uczestniczenie nie pokrywa się samo przez się ze spełnianiem określonej posługi. Nade wszystko, nie służy sprawie czynnego uczestnictwa wiernych zamieszanie spowodowane niezdolnością rozróżnienia w kościelnej wspólnocie różnych zadań przypadających na poszczególne osoby»³⁸. Papież Benedykt XVI podkreśla specyficzną rolę, jaką, na mocy otrzymanego sakramentu święceń, posiada kapłan w akcji liturgicznej. To właśnie kapłan «w sposób niezastąpiony, jak potwierdza tradycja Kościoła, jest tym, który przewodniczy całej celebracji eucharystycznej od początkowego pozdrowienia aż do ostatniego błogosławieństwa. Na mocy otrzymanych Święceń reprezentuje on Jezusa Chrystusa, Głowę Kościoła, oraz w sposób sobie właściwy, także sam Kościół. Każda celebracja Eucharystii, w rzeczywistości, jest kierowana przez biskupa „osobiście albo przez prezbiterów, jego współpracowników”. Pomaga mu diakon, który ma podczas celebracji pewne określone zadania: przygotowanie ołtarza i posługiwanie kapłanowi, głoszenie Ewangelii, ewentualnie głoszenie homilii, proponowanie wiernym intencji modlitwy powszechnej, udzielanie wiernym Eucharystii»³⁹.

³⁶ Tamże.

³⁷ Tamże.

³⁸ BENEDYKT XVI, Adh. Ap. *Sacramentum caritatis*, 53.

³⁹ Tamże.

Aby uczestnictwo poszczególnych wiernych w Boskiej Eucharystii mogło rzeczywiście zostać określone mianem „*actuosa participatio*” niezbędne jest osobiste przygotowanie i odpowiednie usposobienie. Jednym z warunków jest «na pewno duch ciągłego nawracania się, który winien charakteryzować życie wszystkich wiernych. Nie można oczekiwać czynnego uczestnictwa w Liturgii eucharystycznej, jeśli przystępuje się do niej w sposób płytki, bez stawiania sobie pytań dotyczących własnego życia. Takiej wewnętrznej dyspozycji sprzyja, na przykład, skupienie i cisza, przynajmniej przez chwilę przed rozpoczęciem Liturgii, post i, jeśli to jest konieczne, spowiedź sakramentalna. Serce pojednane z Bogiem uzdalnia do prawdziwego uczestnictwa. W szczególności warto przypomnieć wiernym fakt, iż *actuosa participatio* w świętych tajemnicach nie może mieć miejsca, jeśli wierny nie stara się równocześnie uczestniczyć czynnie w życiu kościelnym w jego całości, w czym mieści się także zaangażowanie misyjne, polegające na wprowadzaniu miłości Chrystusa w życie społeczne»⁴⁰.

3.3. Wspólne koncelebranie Boskiej Eucharystii

Sobór Watykański II stwierdził, że koncelebranie Boskiej Eucharystii w doskonały sposób uwidacznia jedność kapłaństwa i aż do dzisiaj jest praktyką zarówno Kościoła zachodniego jak i Kościołów wschodnich⁴¹. Pod pojęciem „koncelebranie” prawo kanoniczne rozumie jednoczesny udział kilku prezbiterów czy biskupów w celebracji Ofiary eucharystycznej pod przewodnictwem jednego z nich, pełniącego rolę przewodniczącego, bądź głównego celebransa. Dekret Świętej Kongregacji Rytów mówił: «*In hac ratione Missam celebrandi plures sacerdotes, in virtute eiusdem Sacerdotii et in persona Summi Sacerdotis simul una voluntate et una voce agunt, atque unicum Sacrificium unico actu sacramentali simul conficiunt et offerunt, idem simul participant*»⁴². Z tego też względu kan. 700 §1 postanawia: «*Co zaś odnosi*

⁴⁰ Tamże, 55.

⁴¹ Por. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 57 §1.

⁴² ŚWIĘTA KONGREGACJA RYTÓW, Dekret *Ecclesiae semper* (7.III.1965 r.), AAS 57(1965), s. 410-412.

się do sposobu celebrowania Boskiej Liturgii, czy to indywidualnie, czy w koncelebrze, w pierwszym rzędzie należy mieć na uwadze potrzeby pastoralne chrześcijan». Zapis ten dopuszcza więc zarówno indywidualne sprawowanie Boskiej Eucharystii, jak i jej koncelebranie przez kilku kapłanów. Podejmując decyzję w tej sprawie kierować się należy pastoralnymi potrzebami konkretnej wspólnoty.

Kolejny paragraf omawianego kanonu zawiera następującą normę: «Jeśli jednak jest to możliwe, dla ukazania jedności kapłaństwa i ofiary, prezbiterzy powinni sprawować Boską Liturgię pod przewodnictwem biskupa lub razem z innymi prezbiterami, z zachowaniem prawa każdego kapłana do indywidualnego odprawiania, jednak nie w tym samym czasie, gdy w tym samym kościele ma miejsce koncelebra». Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich stanowi w ten sposób o możliwości a nawet konieczności, jeśli jest to możliwe, wspólnego koncelebrania Boskiej Eucharystii przez kapłanów i biskupów. Zapis ten jest wynikiem długoletniej ewolucji doktrynalnej Kościoła katolickiego. Sobór Watykański II jedynie dopuszczał koncelebrę w kilku określonym przypadkach⁴³. Cytowany wyżej Dekret *Ecclesiae semper* promulgował nowy Rytuał, którego należy używać w razie Mszy Św. koncelebranej. Instrukcja tej samej Kongregacji *Eucharisticum Mysterium* nie tylko dopuszcza możliwość koncelebrzy, ale wręcz ją zaleca zawsze kiedy jest to możliwe i wymaga tego dobro duchowe wiernych. OWMR zwiększa ilość sytuacji w których uprawnione jest koncelebranie Liturgii eucharystycznej. Dekret Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *In celebratione Missae*, z 7 sierpnia 1972 r. jeszcze zwiększa listę sytuacji w których zaleca się koncelebranie Boskiej Eucharystii przez wielu kapłanów, powiększając ją o różne spotkania w których uczestniczy wielu kapłanów oraz o Msze konwentualne lub Msze wspólnotowe.⁴⁴ Obecna dyscyplina kanoniczna nie zawiera już żadnych ograniczeń jeśli chodzi o możliwość kon-

⁴³ Zob. SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 57 §1.

⁴⁴ Por. P. ERDŐ, *Komentarz do kan. 902 KPK*, w: *Comentario Exegético al Código de Derecho Canónico*, vol. III/1, Pamplona 2002, s. 598-599.

celebrowania Eucharystii, ale zawiera zasadę, że każdy kapłan może Mszę św. albo koncelebrować albo sprawować indywidualnie.

Jak już zostało powiedziane, koncelebra w jaśniejszy sposób ukazuje jedność kapłaństwa i uwydatnia jedność Ofiary krzyżowej. Z tego też względu «koncelebrowanie Mszy św. ze względu na swoją wymowę powinno mieć pierwszeństwo przed odprawianiem indywidualnym»⁴⁵, do tego stopnia, że zabrania się wręcz kapłanom indywidualnego sprawowania Mszy św. w czasie kiedy w tym samym kościele odbywa się koncelebra. Należy jednak pamiętać i o tym, że przepis kan. 700 §2 KKKW może zostać w pewnych sytuacjach ograniczony. Może mieć to miejsce szczególnie, kiedy chodzi o dobro duchowe wiernych. Jeśli ich pożytek duchowy domaga się indywidualnego sprawowania Boskiej Eucharystii, wtedy będzie on miał pierwszeństwo przed sprawowaniem jej w koncelebrze.

Pewną nowością, w odniesieniu do koncelebry, jest zapis kanonu 701 KKKW, który odnosi się do koncelebrowania Boskiej Eucharystii przez kapłanów pochodzących z różnych Kościołów *sui iuris*, a który nie ma swojego odpowiednika w KPK z roku 1983. Kanon ten stanowi co następuje: «*Koncelebra biskupów i prezbiterów różnych Kościołów sui iuris dla słusznej przyczyny, przede wszystkim dla pielęgnowania miłości i okazania jedności między Kościołami, może być sprawowana za zgodą biskupa eparchialnego, z przestrzeganiem wszystkich przepisów ksiąg liturgicznych głównego celebransa, w sposób wolny od jakiegokolwiek synkretyzmu liturgicznego, przy czym pożądaną jest zachowanie szat liturgicznych i insygniów własnego Kościoła sui iuris*».

Pierwszą rzeczą, na którą należy zwrócić uwagę mówiąc o koncelebrowaniu Boskiej Eucharystii przez prezbiterów czy biskupów należących do różnych Kościołów *sui iuris* (w tym również Kościoła łacińskiego) jest norma ogólna mówiąca o przestrzeganiu zawsze przepisów liturgicznych własnego Kościoła *sui iuris*. Jednakże mogą zaistnieć sytuacje, w których może mieć miejsce uprawniona koncelebra pomiędzy kapłanami należącymi do różnych Kościołów *sui iuris*.

⁴⁵ T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 2010, s. 341.

Głównym motywem takiej koncelebry jest pielęgnowanie wzajemnej miłości oraz pełniejsze ukazanie jedności jaka istnieje pomiędzy Kościołami. Aby koncelebra ta mogła się odbyć zgodnie z obowiązującymi normami, KKKW domaga się spełnienia pewnych warunków. Po pierwsze musi istnieć słuszna przyczyna. Możemy zaliczyć do niej różnego rodzaju kongresy, rekolekcje czy pielgrzymki, gdzie spotykają się wierni i duchowni różnych Kościołów. Kolejnym warunkiem jest licencja biskupa eparchialnego. Wymóg ten, znajdujący się w Kodeksie wschodnim, został potwierdzony w przepisach prawa partykularnego. Konferencja Episkopatu Hiszpanii, na przykład, wydała szereg norm dotyczących opieki duszpasterskiej nad wiernymi Kościołów wschodnich, znajdującymi się na terenie Hiszpanii. Zaznacza tam, iż «kapłani należący do różnych Kościołów *sui iuris*, mogą koncelebrować Eucharystię, za słuszną przyczyną i za zgodą biskupa, obserwując przepisy ksiąg liturgicznych głównego celebransa, dalecy od jakiegokolwiek synkretyzmu i z zachowaniem, w miarę możliwości, szat liturgicznych i insygniów własnego Kościoła *sui iuris*»⁴⁶. Kolejnym warunkiem jest, wspomniany wcześniej, nakaz unikania jakichkolwiek nawet pozorów synkretyzmu liturgicznego. W tym celu kan. 701 KKKW zaleca używanie w czasie koncelebry szat liturgicznych własnego Kościoła *sui iuris*, jak również przestrzeganie przepisów liturgicznych głównego celebransa. Kiedy spełnione zostaną niniejsze warunki może odbyć się wspólne koncelebrowanie Boskiej Eucharystii przez prezbiterów i biskupów należących do różnych Kościołów *sui iuris*.

W Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich znajduje się również wyraźny zakaz koncelebrowania Boskiej Liturgii z kapłanami niekatolickimi. Kan. 702 KKKW mówi jasno: «*Zabrania się kapłanom katolickim koncelebrowania Boskiej Liturgii z kapłanami lub innymi szafarzami akatolickimi*». Treść tego kanonu nie pozostawia najmniejszych wątpliwości jeśli chodzi o kancelebrowanie Boskiej Eucharystii z akatolikami. Wiążąca jedność między Kościołem a sakramentem Eucharystii jest tak głęboka, iż z własnej niejako istoty domaga się

⁴⁶ KONFERENCJA EPISKOPATU HISZPANII, *Orientaciones para la atención pastoral de los católicos orientales en España* (21.XI.2003 r.), 25.

pełnej łączności w wierze i pełnej komunii eklezjalnej, aby móc koncelebrować sakramentalną ofiarę Chrystusa. Nie może więc istnieć żadna słuszna przyczyna czy to natury duszpasterskiej czy jakiegokolwiek innej, która zezwalałaby na koncelebrowanie Boskiej Liturgii kapłanom katolickim i akatolickim⁴⁷. Zaznacza to wyraźnie *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu*: «Ponieważ koncelebra eucharystyczna jest widzialnym wyrazem pełnej komunii wiary, kultu i wspólnego życia Kościoła katolickiego, wyrażonej przez szafarzy tegoż Kościoła, nie jest dozwolone koncelebrowanie Eucharystii razem z szafarzami z innych Kościołów i Wspólnot eklezjalnych»⁴⁸. Także powstały niedawno dokument Konferencji Episkopatu Włoch zaznacza, że «koncelebrowanie Eucharystii między kapłanami katolickimi a niekatolickimi jest absolutnie zabronione. W rzeczy samej, celem koncelebry jest ukazanie pełnej komunii eklezjalnej między kapłanami. Nie ma ona miejsca kiedy między różnymi Kościołami nie ma integralnej łączności wyrażonej wyznawaniem wspólnej wiary, sakramentów i porządku hierarchicznego»⁴⁹.

3.4. *Communicatio in sacramentis*

Omawiając temat Eucharystii jako sakramentu jedności całego Ludu Bożego nie możemy pominąć zagadnienia *communicatio in sacramentis* ze szczególnym uwzględnieniem *communicatio in Eucharistia*. Zawsze kiedy mówimy o udzielaniu sakramentów osobom należącym do różnych wyznań religijnych, nie będących w pełnej komunii z Kościołem katolickim, odnosimy się tylko do sakramentu pokuty, namaszczenia chorych i Eucharystii właśnie. Kan. 671 § 1 zawiera generalną zasadę, jaka obowiązuje w tej materii: «*Katoliccy szafarze godziwie udzielają sakramentów tylko chrześcijanom katolikom, którzy też godziwie przyjmują je tylko od katolickich szafarzy*». Wpływa ona

⁴⁷ Por. L. LORUSSO, *Il culto divino nel Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium. Commento ai singoli canoni*, Bari 2008, s. 98.

⁴⁸ PAPIESKA RADA DS. JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN, *Dyrektorium w sprawie realizacji zasad i norm dotyczących ekumenizmu* (23.III.1993 r.), 104 e.

⁴⁹ KONFERENCJA EPISKOPATU WŁOCH, *Vademecum per la pastorale delle parrocchie cattoliche verso gli orientali non cattolici* (23.II.2010 r.), 26.

z fakty, że każda celebrowanie sakramentów oznacza jedność wiary, kultu i życia jej uczestników.

Mogą istnieć jednak usprawiedliwione sytuacje, w których możliwe jest przyjmowanie trzech sakramentów o których mowa z rąk szafarzy wspólnot nie pozostających w pełnej jedności z Kościołem katolickim bądź też udzielanie ich wiernym należącym do tychże wspólnot. Kan 671 §2 odnosi się do sytuacji, kiedy to wierni katolicy mogą prosić o udzielenie im sakramentu pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych, szafarzy niekatolickich. Norma kanoniczna stanowi: «*Jeśli domaga się tego konieczność lub zaleca prawdziwy pożytek duchowy i jeśli nie zachodzi niebezpieczeństwo błędu lub indyferentyzmu, wolno chrześcijanom katolikom, dla których fizycznie lub moralnie jest niemożliwe udanie się do katolickiego szafarza, przyjąć sakramenty pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych od szafarzy akatolickich tych Kościołów, w których są ważne wymienione sakramenty*». Jak więc widzimy, aby mogło mieć miejsce *communicatio in sacramentis* muszą zostać spełnione ściśle określone warunki: 1) istnieje prawdziwa konieczność, to znaczy, że tak zaleca dobro duchowe wiernego; 2) wykluczy się wszelkie niebezpieczeństwo błędu lub indyferentyzmu religijnego; 3) udanie się do szafarza katolickiego jest fizycznie lub moralnie niemożliwe; 4) w Kościołach o których mowa muszą być ważne te trzy sakramenty. Odnośnie tego ostatniego wymogu należałoby dokonać pewnego uściślenia, którego nie zawiera ani omawiany kanon ani jego odpowiednik (kan. 844 §2) w KPK. Żaden z nich nie dokonuje mianowicie rozróżnienia pomiędzy szafarzami prawosławnymi i szafarzami wspólnot kościelnych powstałych w wyniku Reformacji. Jednakże jest niezmiernie istotne wyraźne odróżnienie akatolickich szafarzy Kościołów orientalnych i akatolickich szafarzy Kościołów zachodnich, jako że, w oparciu o ważność sakramentu święceń, szafarze należący do Kościołów gdzie ważnie sprawowane są sakramenty pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych, to jedynie szafarze prawosławni⁵⁰. O tej różnicy mówi wyraźnie, cytowane już,

⁵⁰ Por. D. SALACHAS, *La comunione nel culto litúrgico e nella vita sacramentale tra la Chiesa Cattolica e le altre Chiese e Comunità Ecclesiali*, *Angelicum* 66(1989), s. 408, 412.

Dyrektorium ekumeniczne: «Między Kościołem katolickim a Kościołami wschodnimi, które nie pozostają z nim w pełnej komunii, istnieje zawsze bardzo ścisła łączność w dziedzinie wiary. Co więcej, „przez sprawowanie Eucharystii Pańskiej w tych poszczególnych Kościołach buduje się i rozrasta Kościół Boży”, a „Kościoły te mimo odłączenia posiadają prawdziwe sakramenty, szczególnie zaś, na mocy sukcesji apostołskiej, kapłaństwo i Eucharystię”. Stwarza to, zgodnie z koncepcją Kościoła katolickiego, podstawę eklezjologiczno–sakramentalną do tego, aby dopuścić, a nawet zachęcić katolików do uczestnictwa razem z tymi Kościołami w kulcie liturgicznym, a nawet w Eucharystii „w odpowiednich okolicznościach i za zgodą kościelnej władzy”. Niemniej uznaje się, że ze względu na swą własną koncepcję eklezjologiczną Kościoły wschodnie mogą mieć bardziej ograniczającą dyscyplinę w tej dziedzinie i że inni powinni ją uszanować. Wypada więc, by pasterze pouczali starannie swych wiernych tak, by ci mieli jasną świadomość szczególnych powodów tego uczestnictwa w kulcie liturgicznym oraz odrębności dyscyplinarnych, jakie istnieją w tym przedmiocie. Gdy zachodzi taka konieczność, bądź też prawdziwe dobro duchowe, to sugeruje i o ile tylko uniknie się wszelkiego niebezpieczeństwa błędu czy indyferentyzmu, każdy katolik, który nie jest w stanie fizycznie lub moralnie dotrzeć do szafarza katolickiego, może otrzymać sakramenty pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych od szafarza z któregośkolwiek Kościoła wschodniego»⁵¹.

Jeśli chodzi o sytuacje w których szafarze katolicycy udzielają godziwie sakramentów wiernym Kościołów lub wspólnot nie pozostających w pełnej jedności z Kościołem katolickim kan. 671 §3 mówi: «*Także szafarze katolicycy godziwie udzielają sakramentów pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych chrześcijanom Kościołów wschodnich, nie mających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, gdy sami o nie proszą i są odpowiednio przygotowani. Odnosi się to też do chrześcijan innych Kościołów, które według oceny Stolicy Apostolskiej, dotyczącej sakramentów, są w takiej samej sytuacji, co i wspomniane Kościoły wschodnie*». Obecny przepis odnosi się bezpośrednio do wiernych Kościołów

⁵¹ PAPIESKA RADA DS. JEDNOŚCI CHRZEŚCIJAN, *Dyrektorium ...*, dz. cyt., 122, 123.

wschodnich, lub wiernych tych Kościołów, które, zgodnie z opinią Stolicy Apostolskiej, znajdują się w takiej samej sytuacji. Nie mówi się w tym przypadku o sytuacji konieczności, czy niemożliwości udania się do własnego szafarza, a jedynie zwraca się uwagę na spontaniczną prośbę ze strony osoby pragnącej przyjąć sakrament, jak również na jej odpowiednią dyspozycję, to znaczy konieczności wyznawania wiary katolickiej co do sakramentów, które zamierza przyjąć.

Jeśli natomiast chodzi o wiernych Wspólnot kościelnych powstałych w wyniku Reformacji to kan. 671 §4 zawiera następującą normatywę: *«Jeśli zaś istnieje niebezpieczeństwo śmierci albo przynagla inna poważna konieczność, albo, zdaniem biskupa eparchialnego, Synodu Biskupów Kościoła patriarchalnego lub Rady Hierarchów, szafarze katolicki mogą godziwie udzielić wymienionych sakramentów także pozostałym chrześcijanom, nie mającym pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, którzy nie mogą się udać do szafarza swojej własnej wspólnoty kościelnej i sami o nie proszą, jeśli odnośnie do tych sakramentów wyrażają wiarę zgodną z Kościołem katolickim i są odpowiednio przygotowani»*. Zgodnie z normatywą KKKW, jeśli chrześcijanin należący do jednej ze Wspólnot powstałych w wyniku Reformacji, które nie pozostają w pełnej jedności z Kościołem katolickim, nie może zwrócić się do duchownego tejże Wspólnoty i pragnie przyjąć sakrament pokuty, Eucharystii bądź namaszczenia chorych, muszą zostać spełnione następujące warunki: 1) istnieje niebezpieczeństwo śmierci lub ma miejsce inna poważna konieczność; 2) proszący nie może udać się do szafarza własnej Wspólnoty; 3) dobrowolnie prosi o sakrament; 4) wyznaje wiarę katolicką w odniesieniu do sakramentu o który prosi; 5) jest odpowiednio przygotowany do przyjęcia sakramentu. Także poza wypadkiem niebezpieczeństwa śmierci lub innej poważnej konieczności szafarz katolicki może godziwie administrować sakramenty, o których mowa, wiernym akatolikom zachodnim. Do kompetentnej władzy kościelnej należy jednak określić przypadki, w których istnieje taka możliwość. Mówiąc o kompetentnej władzy KKKW ma na myśli, w tym przypadku, biskupa eparchialnego, Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego i Radę Hierarchów.

Ostatni paragraf omawianego kanonu zastrzega, iż «w przypadkach, o których mowa w § 2, 3 i 4, normy prawa partykularnego nie mogą być stosowane bez konsultacji z kompetentną władzą przynajmniej zainteresowanego Kościoła lokalnego lub Wspólnoty kościelnej akatolickiej» (kan. 671 §5 KKKW). Wiemy, iż w systemie kanonicznym Kościołów wschodnich kompetentna władza poszczególnych Kościołów *sui iuris* może wydawać normy generalne w omawianej materii. Jednakże mogą one zostać wydane jedynie po wcześniejszej konsultacji z kompetentną władzą Kościoła lokalnego, który jest zainteresowany tą materią, jak również zainteresowanej Wspólnoty akatolickiej⁵². Należy jednak zaznaczyć, iż wymóg ten dotyczy jedynie konsultacji, tak więc nie ma konieczności, aby Hierarchia akatolicka wydała swoją zgodę.

Zakończenie

Kościół, który z samej swej natury jest wspólnotą eucharystyczną, właśnie sprawując Boską Liturgię najpełniej ukazuje swoją istotę. Jak trafnie określił to Sobór Watykański II Boska Liturgia «jest szczytem, do którego zmierza działalność Kościoła, i jednocześnie jest źródłem, z którego wypływa cała jego moc. Albowiem prace apostołskie to mają na celu, aby wszyscy stawszy się dziećmi Bożymi przez wiarę i chrzest, schodzili się razem, wielbili Boga pośród Kościoła, uczestniczyli w Ofierze i pożywali Wieczerzę Pańską»⁵³. Choć wszystkie sakramenty prowadzą do osiągnięcia pełnej jedności wszystkich chrześcijan, to jednak szczególne miejsce zajmuje sakrament Eucharystii. Inne sakramenty «wiążą się ze świętą Eucharystią i do niej zmierzają. W Najświętszej bowiem Eucharystii zawiera się całe duchowe dobro Kościoła, a mianowicie sam Chrystus, nasza Pascha i Chleb żywy, który przez Ciało swoje ożywione i ożywiające Duchem Świętym daje życie ludziom, zapraszając ich i doprowadzając w ten sposób do ofia-

⁵² Por. D. SALACHAS, *Komentarz do kan. 671 KKKW*, w: P. V. Pinto, *Commento al Codice...*, dz. cyt., s. 558.

⁵³ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Konst. *Sacrosanctum Concilium*, 10.

rowania razem z Nim samych siebie, swojej pracy i wszystkich rzeczy stworzonych»⁵⁴.

Mając na uwadze charakter i znaczenie Boskiej Eucharystii w życiu i posłudze Kościoła, Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, z wielką pieczołowitością przetłumaczył na język kanoniczny, soborową doktrynę, aby w ten sposób przyczynić się do jeszcze pełniejszego zrozumienia Boskiego Misterium a przez to współpracować w dziele dążenia do jedności wszystkich chrześcijan, aby spełniło się pragnienie Chrystusa wyrażone w modlitwie Arcykapłańskiej: „Aby wszyscy byli jedno”.

The Eucharist as a sacrament of unity. The legal consequences of Church Magisterium in accordance to regulations included in *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*

In the first words of his last encyclical *Ecclesia de Eucharistia*, blessed John Paul II reminded what have been determining the foundation of Church teaching, from the very beginning: «The Church lives thanks to Eucharist. That truth not only expresses the everyday faith experience but also contains the essence of Church mystery. The Church feels with great joy and in immense variety of ways, that the promise: “And now I am with You, through all these days, until the world ends” (Mt 28, 20) is continually coming true. Thanks to Sacred Eucharist, during which wine and water are being transformed to Holy Blood and Body of Jesus Christ, the Church rejoices in this presence in a unique way.

In this meaning, The Eucharist, that is always in the center of Christian’s life, becomes for whole community of believers, in particular way, the sacrament of unity. The last Council reminded this fact, telling that the sacrament of Eucharist, constituted by Jesus Christ during the Last Supper, which not only reminds but also embodies in a real way the Sacrifice of the Cross is, first of all, the sacrament of God’s mercy, sign of unity, love tie and paschal feast. It is necessary to underline the fact that according to council’s teaching, Eucharist is not only the sign of whole Church community, but also the sacrament, which really builds and strengthens the unity of all Christians.

The teaching of council fathers determines the base of present canonical legislation within whole Catholic Church, both Latin and East. Though canon number 698 reads: «In God’s liturgy, through the service of the Christ impersonated by the priest, celebra-

⁵⁴ SOBÓR WATYKAŃSKI II, Dekret *Presbyterorum ordinis*, 5.

ted over the Church gifts, by the power of Holy Spirit, continuously there is performed exactly the same what Jesus himself made during the Last Supper, when he gave to his Apostles his body sacrificed on the cross for our redemption and also his blood, shed for our sins, constituting the real and mystic sacrifice in which sacrifice of the cross is being recalled with thanksgiving, presented, and in which the Church takes part through the contribution and communion for expressing and improving the unity of God's People, to build his own Body, which means the Church». Consequences of this canon, with strong theological sound, occur in next canons concerning the sacrament of Eucharist. There is possible to find inside them norms regarding to active participation of worshippers in celebration of the Eucharist, which causes that the internal unity of God's People gathered around Christ's Altar, becomes expressed also in external form as well as the norm regarding to an individual celebration of God's Liturgy or concelebration made by many priests. The problem of concelebrating is extremely important due to the fact, that just in this form of celebrating the God's Liturgy, there is visible its uniting function. The base to define which form (individual or concelebrated one) is advisable in particular situation, is pastoral criterion. Priestly favors allow even to concelebrate the Eucharist by bishops and priests belonging to different Churches *sui iuris*, every time when justified reason exists, and there is no danger of liturgical syncretism; rules of liturgical books that belong to main celebrant are kept and colours of canonicals are used according to own Church rules.

These and other norms enclosed in *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, pointing out in a perfect way the Eucharist as a sacrament of unity for everyone who have been baptized, constitute canonical translation of the theological teaching that have been given by Second Vatican Council and regulate presently all of the liturgical life of east Catholics.